

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Періодичне видання

Наукові записки

Серія:

**ІСТОРІЯ**

Випуск 4

ТЕРНОПІЛЬ  
2003



УДК 93  
ББК 63  
Н 34

Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль. – 2003. – Вип. 4. – 378 с.

Друкується за рішенням вченої ради Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка від 30. 12. 2003 р. (протокол № 5).

### Головний редактор

*Микола Алексієвць* - доктор історичних наук, професор

### Редакційна колегія:

*Василь Балух* - доктор історичних наук, професор  
*Валентина Борисенко* - доктор історичних наук, професор  
*Петро Брицький* - доктор історичних наук, професор  
*Павло Коріненко* - доктор історичних наук, професор  
*Микола Литвин* - доктор історичних наук, професор  
*Олександр Сич* - доктор історичних наук, професор  
*Сергій Троян* - доктор історичних наук, професор

### Рецензенти:

*Павло Михайлина* - доктор історичних наук, професор  
*Генріх Стронський* - доктор історичних наук, професор

### Літературний редактор:

*Зиновій Бичко* - кандидат філологічних наук, доцент

**Збірник наукових праць зареєстровано Вищою атестаційною комісією України як фахове видання із спеціальностей "Історичні науки" (Див.: Бюлетень ВАК України. – 1999. – № 5).**

*Позиція редакції може не збігатися з думками авторів.*

*Статті друкуються у авторській редакції.*

*За достовірність викладеного матеріалу відповідальність несе автор.*



Максим Потапенко ПРОБЛЕМА ПОЛІТИКО-ПАРТІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ПОЛЬСЬКОГО СОЦІАЛІЗМУ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У 1917 РОЦІ: ПРОУКРАЇНСЬКИЙ ВЕКТОР ЧИ ПРОРОСІЙСЬКИЙ (ПРОБІЛЬШОВИЦЬКИЙ)?.....	287
Ігор Гордіюк УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ВІЙНА 1918–1919 РР.....	290
Леся Алексієвець КОНСТИТУЦІЯ 1921 Р. І ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ В ПОЛЬЩІ (1921–1926 РР.).....	294
Майя Коннова ІСТОРИЧНА НАУКА СРСР ТА ЗАХОДУ ПРО ПРИЧИНИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ В ІСПАНІЇ 1936–1939 РР.....	298
Валентина Годлевська ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІСПАНІЇ (КІНЕЦЬ 70-Х – ПОЧАТОК 80-Х РР. XX СТ.).....	302
Ольга Плєскач МІЖНАРОДНІ НАСЛІДКИ РОЗПАДУ СРСР.....	306
Микола Горбатюк КОСОВСЬКА КРИЗА 1999 РОКУ.....	310
Оксана Вітрак ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДИПЛОМАТИЧНІЙ СЛУЖБІ.....	314
Тетяна Щестюк ГЕОПОЛІТИЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ ЗГІДНО З КОНЦЕПЦІЄЮ “ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ”.....	318
Андрій Пивоваров УКРАЇНА – АВСТРІЯ: ДИНАМІКА ВЗАЄМОВІДНОСИН У 90-Х РР. XX СТ. ....	323
Наталія Чорней УКРАЇНА ЙДЕ ДО ЄС: ЧИ ТРЕБА? ЧИ ВАРТО?.....	326
Ольга Прондюк УКРАЇНА В РАДІ БЕЗПЕКИ ООН.....	329
Олена Цуп УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ ВЗАЄМИНИ У 1991–2000 РР.....	333
Андрій Грубінко УКРАЇНСЬКО – БРИТАНСЬКІ ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ У 1991–2000 РР.: СТАНОВЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА.....	337
Тарас Королюк НАСЛІДКИ ВВЕДЕННЯ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА СЛОВАЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ.....	344
Лариса Новак-Каляєва “НЕПОЛІТИЧНА ПОЛІТИКА” В. ГАВЕЛА ТА ДЕЯКІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ “ХАРТІЇ 77”.....	349
Інна Чуйко ДИТЯЧІ ТА ІОНАЦЬКІ РОКИ СВГЕНА ОЛЕСНИЦЬКОГО.....	353



цес прийняття в Раді Безпеки доленосних рішень та робить власний вагомий внесок у їх реалізацію [1: 29].

Наведені основні підсумки та результати головування України в Раді Безпеки ООН є яскравим підтвердженням того, що наша країна гідно виконала поставлені завдання. Продемонстровані Україною підходи, реалізовані власні ініціативи, забезпечена висока продуктивність роботи Ради Безпеки й ефективно використані механізми цього органу принесли важливі політичні дивіденди нашій країні і здобули високу оцінку як держав-членів Ради, так і інших членів Організації.

Успішному головуванню України в Раді Безпеки треба завдячувати, значним чином, самовідданій, професійній та напруженій роботі українських дипломатів, яка нерідко тривала майже цілодобово. Українська дипломатія гідно пройшла це "випробування", довівши свою зрілість та компетентність.

Підсумовуючи, наголосимо, що з усіх поглядів і членство, і головування України в Раді Безпеки – органі, на який покладено головну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки, має для нас виняткове значення. Минуло лише десять років незалежності, а Україна вже має на своєму рахунку головування у двох головних органах ООН – Генеральній Асамблеї і Раді Безпеки. Все це не було нам дароване: українська дипломатія досягла такого результату завдяки своїй наполегливості і здатності досягати конкретного результату заради інтересів Держави.

#### *Список використаних джерел*

1. Зленко А.М. Сльченко В.Ю. Головування України в Раді Безпеки ООН. – К., 2001. – 630 с.
2. Циганкова Т.М. Гордеева Т.Ф. Міжнародні організації. – К., 2001. – 335 с.
3. Бруз В.С. Спеціалізовані установи системи ООН. – К., 1995. – 109 с.
4. Бруз В.С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. – К., 1995. – 107 с.
5. //Организация Объединенных Наций. Справочник. – М., 2000. – 424 с.

Olga Prondjuk

### UKRAINE IN SECURITY RADA OUN

In her research work the author grants attention to open the Ukrainian policy. It gained the right to be elected to the membership of unregural members Security Rada OUN on 2000-2001 years. The authors stresses on the importance of such significant fact as fulfilling functions and duties of the Head of Security Rada OUN. In this work the main tendencies and results of the work are analysed. In her work the author fixes the most complicated questions, which were examined during Hu Ukraine heading in Security Rada.

УДК 327(477)

Олена Цуп

### УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ ВЗАЄМИНИ У 1991–2000 РОКАХ

*У статті розкриваються основні етапи історії, характерні особливості та закономірності українсько-чеських відносин у політичній, соціально-економічній, військовій, правовій та гуманітарній сферах протягом 1991-2000 років.*



Значення подій і явищ кінця ХХ століття полягає в тому, що в них відобразилися кардинальні зміни в геополітичній ситуації в світі. Розпався Радянський Союз, змінився соціально-політичний устрій у колишніх соціалістичних державах Центральної та Східної Європи, об'єдналася Східна і Західна Німеччина, активно розширюється Північноатлантичний альянс, економічно і політично посилюється Європейський Союз.

На міжнародній арені з'явилися нові держави, які свого часу входили в зону сухопутної могутності, серед них – незалежна Україна. Як нова держава Україна прагне знайти свою геополітичну ідентичність, усвідомити себе як у геополітичному контексті, так і в контексті розвитку світової цивілізації, визначити реальні національні інтереси та виробити стратегію і тактику їх реалізації.

Як відомо, у серпні 2003 року виповнюється 12-та річниця незалежності України. Серед найбільших країн світу, які визнали Україну ще в грудні 1991 року, була і Чеська Республіка. Це був перший вагомий крок у становленні та розвитку стабільних і конструктивних дипломатичних відносин між молодою українською державою та тоді ще Чехословаччиною.

Без перебільшення можна стверджувати, що Чеська Республіка є одним із основних стратегічних партнерів України серед країн Центральної та Східної Європи, хоча вона і не має безпосередніх спільних кордонів із нашою державою. Необхідність розбудови відносин України з Чехією зумовлена об'єктивними потребами, національними інтересами обох держав. Адже ціла низка історичних, економічних, політичних, гуманітарних та інших чинників невідкладно диктують необхідність поглиблення двостороннього співробітництва, роблять його взаємовигідним.

У свою чергу Україна становить винятково важливу складову частину чеської зовнішньої політики. Основна увага звертається на торгово-економічну та зовнішньополітичну співпрацю між обома країнами. Розташування їх на Східних кордонах НАТО, а в майбутньому – на східних кордонах Європейського Союзу, що розширюється, визначає місце України в європейській архітектурі безпеки.

Дипломатичні відносини між Україною та Чеською Республікою були встановлені 1 січня 1993 року. З того часу розпочинається період конструктивних двосторонніх відносин молодих країн на основі реалістичного врахування їх державних та національних інтересів [3: 24].

Здійснюючи співробітництво у таких важливих сферах життєдіяльності країни, як політичній, соціально-економічній, правовій, гуманітарній, Україна та Чеська Республіка підготували для них відповідну договірну базу. Для цього протягом 1991-2000 років було укладено 49 двосторонніх міждержавних, міжурядових та міжвідомчих угод. Основними з них стали Договір "Про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою" від 26 квітня 1995 року [1], міжурядові угоди "Про сприяння та взаємний захист інвестицій" від 17 березня 1994 року [6], "Про торгівельно-економічні зв'язки та науково-технічне співробітництво" від 17 березня 1994 року [7], "Про взаємне працевлаштування громадян України та громадян Чеської Республіки" від 21 березня 1996 року [9], Угода між Міністерством праці України та Міністерством праці і соціальних справ Чеської Республіки "Про співробітництво в галузі праці і зайнятості" від 21 березня 1996 року [8], Угода "Про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Чеської Республіки" від 6 вересня 1993 року [5] тощо.

Основні напрями співробітництва між обома країнами, а також умови щодо їх розширення і ефективною реалізації визначає Договір "Про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою" від 26 квітня 1996 року, який є базовим двостороннім документом.

У цілому, протягом 1996-2000 років Чеська Республіка реалізувала проекти розвитку допомоги Україні вартістю у 56,7 млн. крон. Зокрема, допомогу отримали Кабінет Міністрів України (проект рекваліфікації і професійної підготовки українських стажистів-спеціалістів), Фонд державного майна (проект приватизації державного майна в Україні, розвиток ринку цінних паперів), Міністерство економіки (проект активного розвитку підприємств в Україні), Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі (проект інформаційної підтримки розвитку зовнішньоекономічних відносин), Міністерство сільського



господарства (проект підтримки приватизації АПК України), Міністерство охорони здоров'я (проект медичної допомоги країнам), Міністерство енергетики (проект допомоги при модернізації атомних електростанцій в Україні), Національна газова компанія (проект модернізації газових родовищ у відповідності з європейськими технічними нормами).

Протягом періоду, що розглядається, значного розвитку набуло українсько-чеське соціально-економічне співробітництво. Аналіз двосторонньої торгівельно – економічної співпраці свідчить про те, що найбільш привабливими і важливими є такі напрямки та галузі для розвитку партнерських стосунків, як залучення інвестицій, участь чеських фірм у найбільш важливих інвестиційних проектах України; модернізація і реконструкція об'єктів енергетики, впровадження когенераційних технологій (атомних, теплових та гідроелектростанцій, газокомпресорних станцій, теплоенергетичних об'єктів, електростанцій на малих річках тощо); розвиток промислової кооперації в машинобудуванні, металургії, хімічній промисловості, здійсненні транспортних перевезень і т.п.; ремонт та модернізація міського комунального електротранспорту чеського виробництва, організація відповідних виробництв по збиранню їх в Україні; участь у приватизації і модернізації телекомунікаційних мереж; використання вільних виробничих потужностей легкої промисловості України; лібералізація умов взаємної торгівлі; сертифікація товарів.

На українському ринку активно працюють підприємства з виробництва обладнання для атомної енергетики (компанія "Шкода" – ядерне машинобудування), реконструкції енергетичної галузі (фірма "Alstom Power"), модернізації гірничодобувного обладнання фірма "Alta"), у будівельній сфері (PSJ-Holding), переробній промисловості (фірма "Senaclo") та інші [11: 5].

В Україні діє 266 підприємств з чеським капіталом, із них спільних українсько-чеських – 186. Обсяг капіталу чеських підприємств в українській економіці становить 26 млн. дол. США, зокрема, інвестиції у промисловість – 13,4 млн. дол. США [4: 32].

Вагомими стали результати взаємвзаємин країн у військовій сфері. Своє завдання будві країни вбачають у зміцненні заходів довіри і безпеки на двосторонній і багатосторонній основі, створенні міцних структур загальноєвропейської безпеки.

Правові відносини України та Чеської Республіки протягом 1991-2000 років характеризувалися конструктивністю, динамізмом та регулярністю контактів на різних рівнях. Країни спільними зусиллями зробили вагомий внесок у вирішення важливих і актуальних юридичних проблем, зокрема у боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом, незаконним обігом наркотиків, повітряним та морським пірацтвом, незаконним вивезенням культурних цінностей.

Серйозним випробуванням двосторонніх відносин стало введення візового режиму. Ще на стадії обговорення цієї проблеми в Уряді Чехії Посольство України висловило чеській стороні принципову позицію нашої держави. Вона полягала в тому, що, приймаючи рішення як правовий крок суверенної держави, українська сторона водночас звертала увагу партнерів на можливі негативні його наслідки для розвитку системи дружніх українсько-чеських відносин [11: 4].

Безумовно, введення візового режиму між двома країнами значно обмежило двостороннє співробітництво в гуманітарній сфері – позначилося на кількості контактів у сфері культури, науки, спорту, молодіжного обміну, вплинуло на традиційні взаємини громадян обох країн, особливо тих, у кого за кордоном живуть родичі та близькі. Проте, коли візовий режим став реальністю, важливим завданням для дипломатів стала мінімізація його негативних наслідків.

Дипломатичне представництво нашої країни активно сприяє зростанню довіри до України та лобювання її інтересів у Чеській Республіці. Ще донедавна в ЗМІ ČR являлося чимало матеріалів, в яких внутрішні події в Україні висвітлювалися упереджено та необ'єктивно, внаслідок чого у людей формувався негативний імідж українця. Як за результатами опитування 1997 року чеських громадян, віком від 15 років, на запитання "симпатії чи антипатії" до названих держав (відповіді визначалися п'ятибальною шкалою: велика симпатія – 1 бал, велика антипатія – 5 балів, нейтральне ставлення – 3 бали), Україна посіла одне з останніх місць. Найбільшу симпатію до слов'янських країн у тому числі і до нашої держави, виявляли люди старшого віку [2: 52].



Сьогодні можна стверджувати, що спостерігається тенденція до більш об'єктивного та доброзичливого висвітлення існуючих проблем в чесько-українських відносинах. Таку тенденцію можна пояснити роботою із забезпечення присутності української тематики в інформаційному просторі Чеської Республіки, плідною діяльністю Посольства в культурно-релігійному напрямі, покращення рівня його взаємодії з українською діаспорою.

Активно розвивається українсько-чеське співробітництво в гуманітарній сфері – у напрямі культурного взаємообміну між мистецькими установами, участі митців у спільних культурних акціях, міжнародних фестивалях, виставках, співпраці з українською діаспорою.

Україна отримує суттєву гуманітарну допомогу, зокрема від чеських громадських товариств "Карітас", "Адра", "Товариства допомоги" [11: 7].

Підсумовуючи результати співробітництва України і Чеської Республіки протягом 1991-2000 років, відзначимо позитивну тенденцію. У політичній, соціально-економічній, правовій та гуманітарній сферах відбуваються істотні зрушення у напрямку покращення відносин між країнами, що, на наш погляд, перш за все зумовлено новими історичними умовами та зростанням кількості зацікавлених осіб у вигідній реалізації можливостей такої співпраці. Однак, поряд із досягненнями, в українсько-чеських відносинах спостерігаються і певні труднощі, зумовлені об'єктивними особливостями розвитку України та Чехії на даному етапі. Так, у політичній сфері негативну роль, в цілому, відіграла внутрішньополітична нестабільність; в економічній сфері серйозного покращення потребує робота по наповненню конкретним змістом раніше укладених угод, що регулюють соціально-економічне співробітництво. Низька правова культура та правосвідомість громадян, в тому числі і органів влади, гальмують подальший розвиток відносин у правовій сфері. Військове співробітництво виявляє низьку ефективність як наслідок застарілої військово-технічної бази Збройних Сил України. Гуманітарна сфера потребує стабільного фінансування та висококваліфікованих спеціалістів.

Маючи значний потенціал і бажання продовжувати ефективне співробітництво, Україні та Чеській Республіці необхідно звернути увагу на модернізацію комплексних програм відповідно до нових історичних умов.

#### *Список використаних джерел*

1. Договір "Про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою" // Політика і час. – 1995. – №6. – С.74-77.
2. Заїц Б. У чеському дзеркалі // Політика і час. – 1997. – №4. – С. 51-53.
3. Литвин В. Зовнішня політика України: 1990-2000 // Віче. – 2000. – № 12. – С. 24-25.
4. Меліоріс Ю. Алгоритми розвитку взаємовигідного співробітництва // Політика і час. – 1997. – № 6. – С. 32-34.
5. Угода "Про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Чехія" від 6 вересня 1993 року. Available: <http://www.mzv.cz/>
6. Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки „Про сприяння та взаємний захист інвестицій” від 17 березня 1994 року. Available: <http://www.mzv.cz/>
7. Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки „Про торговельно – економічні зв'язки та науково – технічне співробітництво” від 17 березня 1994 року. Available: <http://www.mzv.cz/>
8. Угода між Міністерством праці України та Міністерством праці і соціальної політики Чеської Республіки „Про співробітництво в галузі праці і зайнятості” від 21 березня 1996 року // Міжнародне приватне право, том 2. Двосторонні міжнародні економічні договори України – Port-Royal. – Київ, 2000. Available: [http://www.mzv.cz.](http://www.mzv.cz/)
9. Угода між Урядом України та Урядом Чеської Республіки „Про взаємне працевлаштування громадян України та громадян Чеської Республіки від 21 березня 1996 року. Available: [http://www.mzv.cz.](http://www.mzv.cz/)
10. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти / За ред. Ф.М. Рудича. – К.: МАУП, 2002. – 488 с.
11. Устич С. У руслі успішного співробітництва // Політика і час. – 2001. – № 3. – С. 3-7.